

FILM[]WE FALE HISTORII

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Rafał Kaźmierczak

XXXII LO im. H. Poświatowskiej w Łodzi

Siła strajku w Polsce Gierkowskiej na przykładzie filmu Krzysztofa Kieślowskiego pt. *Krótki dzień pracy*

Adresat zajęć: uczniowie szkoły ponadgimnazjalnej, klasa I.

Rodzaj zajęć: lekcja historii.

Cele ogólne: Ukazanie systemu polityczno-gospodarczego, narzuconego Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej przez Związek Sowiecki w latach 1944–1945 i przedstawienie założeń gospodarki centralnie zarządzanej oraz ich wpływu na poziom życia i nastroje społeczne.

Cele szczegółowe:

Uczeń wie, zna, pamięta:

- daty: 1944, 1945, 1956, 1968, 1970, 1976, 1980;
- postacie: Józef Stalin, Nikita Chruszczow, Leonid Breżniew, Richard Nixon, Gerald Ford, Władysław Gomułka, Edward Gierek, Piotr Jaroszewicz;
- pojęcia: świat dwubiegunowy, gospodarka rynkowa, gospodarka centralnie zarządzana, „socjalizm konsumpcyjny”, komitet centralny, sekretarz, PZPR, PGR, „masówki”, nowomowa, „nomenklatura”, propaganda, aktyw partyjny, strajk, „ścieżki zdrowia”, porozumienia sierpniowe;
- czas i miejsce akcji omawianych wydarzeń.

Uczeń rozumie:

- przyczyny kryzysu gospodarczego, który spowodował odejście ekipy rządowej Władysława Gomułki w grudniu 1970 roku;
- w jakim celu i dlaczego kolejny I sekretarz KC Edward Gierek zaciągnął pożyczki z Zachodu (głównie z USA);
- dlaczego początkowe sukcesy ekonomiczne, oparte na pożyczkach z Zachodu, przeistoczyły się w poważny kryzys gospodarczy, polityczny i społeczny w PRL-u;
- w jaki sposób lokalny protest przeistacza się w ogólnonarodowy bunt przeciwko niewydolnemu systemowi gospodarczemu i nieudolnym władzom.

Uczeń umie:

- omówić przyczyny decyzji ekipy I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka o zaciągnięciu wielomilionowej pożyczki od krajów zachodnich;
- wyjaśnić, dlaczego mimo ogromnego zastrzyku finansowego w Polsce lat 70. XX wieku nie doszło do trwałego pobudzenia gospodarki;
- przedstawić rolę i wpływ niezadowolenia społecznego na decyzje władz;
- wskazać na konkretnych przykładach państwa, które obecnie mają podobne problemy.

Uczeń dostrzega:

- różnice między gospodarką centralnie zarządzaną a wolnorynkową;
- silne powiązania gospodarki z systemami politycznymi;

- utopijność socjalistycznych założeń gospodarczych i ich zgubny wpływ na narody i państwa;
- z jakich powodów doszło do znacznej dysproporcji w poziomie życia między Wschodem a Zachodem Europy pod koniec XX wieku.

Metody pracy: pogadanka, elementy wykładu, praca z podręcznikiem, filmem i mapą.

Formy pracy: zbiorowa, jednolita lub praca w grupach.

Środki i materiały dydaktyczne: tablica multimedialna, wyżej podany film, reprinty plakatów z lat 70. XX wieku, podręcznik, mapa Polski Ludowej i Europy po II wojnie światowej.

Czas: 2 godziny lekcyjne, w ramach których wykorzystane będą kluczowe fragmenty filmu.

Bibliografia:

W. Bernacki, H. Głębocki, M. Korcuć, F. Musiał, J. Szarek, Z. Zblewski, *Komunizm w Polsce. Zdrada, Zbrodnia, Zakłamanie, Zniewolenie*, wyd. Znak, Kraków 2005, ss. 306–308.

B. Burda, B. Halczak, R.M. Józefiak, A. Roszak, M. Szymczak, *Historia. Historia Najnowsza dla szkół ponadgimnazjalnych. Zakres podstawowy*, wyd. Operon, Gdynia 2012, ss. 353–354.

A. Dziurok, M. Gałęzowski, Ł. Kamiński, F. Musiał, *Od Niepodległości do Niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, wyd. IPN, Warszawa 2010, ss. 378–384.

W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1945–1980*, wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2003, ss. 698–710.

R. Service, *Towarzysze. Komunizm od początków do upadku. Historia zbrodniczej ideologii*, wyd. Kluszczyński, Kraków 2008, ss. 468, 473–474, 522.

A.L. Sowa, *Historia polityczna Polski 1944–1991*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011, ss. 407–416.

D. Stola, *Historia wiek XX. Podręcznik. Szkoły ponadgimnazjalne. Zakres podstawowy*, wyd. Operon, Warszawa 2012, ss.194–198.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Lekcja nr 1

Wskazane jest, aby uczniowie obejrżeli wcześniej omawiany film i zapoznali się z sylwetką reżysera. Nauczyciel może zlecić to w formie pracy domowej, zadając pytania kierunkujące, np.: Kto jest reżyserem filmu? Jakie znasz inne filmy tego twórcy? Jakie filmy Kieślowskiego przyniosły mu największe międzynarodowe sukcesy? Z jakich powodów powstał ten film? W jakim okresie historycznym? Jakie czynniki doprowadziły do strajku? Jaka jest postawa głównego bohatera filmu wobec rozgrywających się wydarzeń? Z kim identyfikuje się widz?

1. W ramach rekapitulacji wtórnej nauczyciel odwołuje się do wcześniej nabytej wiedzy uczniów, która dotyczy kryzysów gospodarczych, społecznych i politycznych z lat 1956, 1968 i 1970. Uczniowie powinni postarać się wychwycić wspólne elementy tych kryzysowych wydarzeń (ograniczone swobody obywatelskie, zupełne uzależnienie Polski od ZSRS, permanentne niedobory towarów spowodowane niewydolnym systemem gospodarki nakazowo-rozdzielczej, niskie płace, problemy mieszkaniowe, brak perspektyw dla ludzi młodych itp.). Czas trwania to około 10 min.
2. W kolejnej części zajęć nauczyciel przedstawia zwięzłe informacje o twórcy filmu *Krótki dzień pracy*, o trudnej do przecenienia roli, jaką odegrali w życiu społecznym i kulturalnym narodu Krzysztof Kieślowski i inni reżyserzy, tworzący filmy zaliczane do nurtu kina moralnego niepokoju. Czas trwania około 5–7 min.

3. Nauczyciel przybliży okoliczności objęcia funkcji I sekretarza przez Edwarda Gierka. Na podstawie podręcznika uczniowie zbierają ogólne informacje o tej postaci — krótki rys biograficzny. Następnie, w nawiązaniu do wcześniejszych lekcji, odpowiadają na pytania dotyczące odsunięcia od władzy Władysława Gomułki: Z jakich powodów Władysław Gomułka został odsunięty od władzy? Z jakimi wydarzeniami było to związane? Czas trwania około 5–7 min.
4. Nauczyciel kieruje do uczniów pytania związane z planem zaciągnięcia wysokich pożyczek od państw zachodnich przez nową ekipę rządową: W jakim celu to uczyniono? Na co przeznaczono wielomilionowe środki finansowe? Czy przyniosły one oczekiwane rezultaty i na jak długo? Jeśli nie, to co było tego przyczyną?

Możliwe odpowiedzi uczniów: wielomilionowe pożyczki zaciągnięte od krajów zachodnich zostały wpompowane w maszynę gospodarki centralnie zarządzanej, w głównej mierze w przemysł ciężki, w tym militarny, na potrzeby ZSRS — z pominięciem pozostałych sektorów, co doprowadziło w kilka lat później do stagnacji gospodarczej i kryzysu. Tak się dzieje, gdy gospodarka państwa pomija potrzeby rynku, a bazuje na planach i dekretach. Czas trwania około 15 min.

PRACA DOMOWA

Po obejrzeniu i przeanalizowaniu fragmentu filmu K. Kieślowskiego *Krótki dzień pracy* (od 6' do 10'24"), odpowiedz w kilku zdaniach na pytania:

1. Z jakich powodów doszło do protestu robotników?
2. Dlaczego tej grupy społecznej obawiała się władza?
3. Co można powiedzieć o poziomie życia naszych rodaków w omawianym czasie?

Lekcja nr 2

1. Przypomnienie przez uczniów z pomocą nauczyciela głównych wątków z lekcji poprzedniej.
2. Uczniowie z pomocą nauczyciela poszukują przyczyn konfliktu pomiędzy robotniczą grupą społeczną a władzą ludową na podstawie wykonanej przez uczniów pracy domowej (można podzielić uczniów na trzy grupy, w ramach których będą mogli porównać swoje odpowiedzi na postawione pytania), czas trwania około 7 min.
3. Odwołując się do materiału filmowego, nauczyciel prosi uczniów o analizę nastrojów panujących w radomskim Komitecie wojewódzkim. Uczestnicy zajęć starają się wyjaśnić przyczyny zaniepokojenia władz. Dobrze jest zwrócić uwagę uczniów na: liczebność załóg w ówczesnych zakładach przemysłowych w Polsce na przykładzie Radomia, specyfikę ich produkcji, znaczenie pewnych sektorów gospodarki w ramach ówczesnego systemu gospodarczo-politycznego Polski. Pomocna może być — obok mapy historycznej — mapa geograficzna przedstawiająca strukturę przestrzenną przemysłu w Polsce w latach 70. i 80. XX wieku. Czas trwania około 7 min.
4. Uczniowie oglądają fragment filmu ukazujący początek strajku (od 14'30" do 24'30") i starają się go zinterpretować. Nauczyciel kieruje uwagę uczniów na rosnącą dynamikę akcji („z ciszy do eksplozji”), zakłopotanie lokalnej władzy, które przeradza się w coraz większy strach, zbiurokratyzowane próby przeciwdziałania strajkowi, które są

przykładem niewydolnego funkcjonowania aparatu władzy całego państwa. Czas trwania około 12 min.

5. Uczniowie oglądają kolejny fragment filmu (od 25'40" do 36'30") i starają się dokonać analizy zachowania tłumu, który trudno jest okiełznać. Dobrze jest omówić z uczniami charakter głównego bohatera, jego przemyślenia i rozterki wewnętrzne (stara się zrozumieć strajkujących, w przeciwieństwie do większości biurokratów decyduje się nawiązać konstruktywny dialog z manifestantami, ale nie może być po obu stronach jednocześnie). Czas trwania około 12 min.
6. Nauczyciel zwraca uczniom uwagę na symbole znajdujące się w radomskim biurówcu, hasło widniejące na transparencie ulicznym i specyficzny styl zwracania się do siebie działaczy komunistycznych, będący tzw. nowomową charakterystyczną dla tej ideologii i środowiska (nomenklatury partyjnej), które ją tworzyło. Czas trwania około 5 min.

PRACA DOMOWA

Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy, każdej z nich przydziela inny zestaw zadań do wykonania:

1. Na podstawie fragmentu filmu (od 40' do 51') opisz determinację zbuntowanych ludzi. Jakie kierują argumenty w stronę władzy? Co można powiedzieć o ich zachowaniu i formie wypowiedzi? Co byś zrobił/zrobiła na miejscu głównego bohatera?
2. Na podstawie fragmentu filmu (od 51' do 63') spróbuj rozstrzygnąć, kim jest osoba, która odwiedziła naszego bohatera. Co spotkało demonstrantów po stłumieniu strajku siłą przez władze ludową? O jakich porozumieniach sierpniowych jest mowa w tym fragmencie?
3. Na podstawie fragmentu filmu (od 63' do 73') postaraj się wyjaśnić, dlaczego i w jaki sposób główny bohater opuścił gmach komitetu wojewódzkiego? Kim byli ludzie tzw. „aktywu” i co się z nimi stało? W jaki sposób władza ludowa ustosunkowała się do wydarzeń czerwcowych już po stłumieniu strajków?

Zadanie dodatkowe do każdego z trzech zestawów: W jakim czasie K. Kieślowski stworzył ten film? Jaki był wtedy jego wydzźwięk? Co można powiedzieć o tym filmie teraz, z odległej perspektywy czasowej?